

Ніна ДЗЕНДЗЕЛІВСЬКА

ЗІ СПОГАДІВ ДРУЖИНИ

Багато сказано про Йосипа Олексійовича – мого чоловіка як про науковця, викладача і просто як про людину. Мені ж хочеться розповісти Вам про інше: про наше спільне життя, про те, як він працював, про те, як ставився до сім'ї, дітей, мене, наших батьків, до людей, з якими працював, зустрічався.

Зустрілися ми з Йосипом Олексійовичем в надзвичайно важкій, післявоєнний час. У нас нічого не було, навіть нормального одягу, не було що їсти, часто бували голодні. Ми були студентами – він студент п'ятого курсу філологічного факультету університету, я – студентка третього курсу медичного інституту м. Одеси. Але ми не падали духом. Були молоді і здорові. Він повернувся на навчання в Одеський університет, пройшовши довгі і важкі фронтові дороги Великої Вітчизняної війни. У нас була мета. Ми навчалися і одружились, були щасливі.

Після закінчення навчання, Йосип Олексійович – університету, аспірантури, я – медичного інституту, нас направили на роботу в Ужгородський університет в 1951 році. І з тих пір ми 57 років тут прожили і працювали.

Життя у Йосипа Олексійовича не завжди було безхмарним. Йому прийшлося пережити і чорну смугу в його житті, яка заважала йому працювати, мучила його, не давала жити і продовжувалася біля трьох років. Він захворів. Але знищити його не змогли.

Я не хочу пам'ятати про це, і не можу забути. Більшості цих людей, які брали в цьому участь, вже давно немає, пішли у небуття. Залишились один чи двоє, які навіть ніколи про це не згадують.

Йосип Олексійович ніколи не шкодував себе, дуже мало відпочивав, постійно працював. Паралельно з викладацькою роботою в університеті (викладачем, професором, завідуючим кафедрою, деканом) наполегливо працював над наукою. Кожну нову роботу він ретельно обмірковував, навіть інколи ночами, в темряві робив замітки, начерки і тільки тоді починав над нею працювати.

Під час створення трьох лінгвістичних атласів майже всю Закарпатську область пройшов пішки, розмовляв з сільськими людьми, робив записи. Інколи нелегко було знайти старших людей, які добре пам'ятали мову свою старих часів і уміли розповідати. Всі працювали і не мали часу, особливо влітку. Але коли знайомились із Йосипом Олексійовичем, охоче спілкувались, відповідали на різні мовні питання.

Одного разу в якомусь селі Йосипа Олексійовича під час такої розмови з людьми забрали. Мільйонер попросив показати паспорт. У

нього виявився не його, а мій паспорт, який він помилково взяв з собою, коли виїжджав у села. Звичайно, його попросили до сільради, головою якої виявився його колишній студент. Пригода на цьому закінчилась.

На базі атласів Йосип Олексійович зробив і в 40 років захистив докторську дисертацію. Я пам'ятаю захист її в Санкт-Петербурзі. Перший опонент дисертації академік Філін свою рецензію почав так: "Быть опонентом такой диссертации одно удовольствие".

Йосип Олексійович брав участь у міжнародних лінгвістичних з'їздах, симпозиумах, конференціях. На одному зі з'їздів була і я з ним. Тоді головним питанням з'їзду була необхідність створення Міжнародного лінгвістичного атласу слов'янських мов. Багато доповідей було з цього питання. У Йосипа Олексійовича була доповідь по створенню регіональних атласів, які могли б використовуватись у процесі роботи над Міжнародними лінгвістичними атласами.

В останній день з'їзду був влаштований банкет, на якому не було ніяких розваг, застілля. Вчені просто зібрались, знайомились один з одним, обмінювались думками. Після з'їзду у Йосипа Олексійовича з'явилось багато знайомих – відомих вчених.

Йосип Олексійович брав участь у створенні Української Енциклопедії. Там у нього надруковано декілька статей.

Беручи участь у підготовці Міжнародного лінгвістичного атласу слов'янських мов, зробив він декілька карт всіх слов'янських мов.

Йосип Олексійович терпіти не міг кар'єризм у науці. Він не поважав науковців, у яких наука закінчувалася після захисту докторських дисертацій. І навпаки, дуже добре ставився до розумних, здібних студентів та викладачів.

Йосип Олексійович ніколи для себе не купував навіть маленької дрібнички. Але постійно купував книжки не тільки в книжкових магазинах, але і в окремих людей Закарпаття – старих учителів, священників, у яких були бібліотеки і книжки, якими цікавився Йосип Олексійович. Часто потрібну літературу він купував у букіністичних магазинах Львова, Одеси, Москви, Санкт-Петербурга. Частина книжок він придбав у дружини свого вчителя і першого опонента кандидатської дисертації професора Ларіна. Багато книжок привозив із-за кордону, коли там був. Сучасні книжки йому часто присилали його знайомі.

Так крапля за краплею Йосип Олексійович створював протягом усього свого життя досить велику, унікальну наукову бібліотеку. Книжки постійно були в роботі, знаходились на всіх столах

нашої квартири, тумбочках біля ліжка, столі його кабінету. Я, звичайно, не була задоволена тим. А він казав мені: “Це звичайна робоча обстановка. Коли цього не буде, це значить немає і мене”.

Бог подарував Йосипу Олексійовичу чудовий дар любові до своїх близьких, сім’ї, дітей, мене, наших батьків. І ці почуття залишалися у нього до кінця його життя. Йосип Олексійович був прикладом для наших дітей, мене своєю порядністю, чесністю, працелюбством.

Я і діти наші дуже його поважали і любили. А він ніколи за них не хвилювався, був упевнений, що вони ніколи не зроблять чогось поганою. Так і було. Нам ніколи за них не було соромно. Обое дітей наших закінчили середню школу із золотою медаллю, а університет – з відзнакою. В аспірантурі навчалися: старша – в Москві, молодша – в Києві.

Незважаючи на те, що Йосип Олексійович так багато приділяв уваги своїм обов’язкам у викладацькій роботі, науковій праці, він знаходив час і для нас, мене і дітей.

У мене з’явилося бажання одержати ділянку землі для дачі. Підтримував мене він дуже неохоче. Але ми все-таки одержали цю ділянку в Кам’яниці. І перша будівля на цій ділянці була створена його руками. Зробив він і два столи, ліжко, декілька маленьких лавочок. Все, за що він брався, робив охоче і добре. Правда, наша перша будівля могла б згоріти. Наші внуки – ще малі діти – вирішили розкласти в ній вогонь. Коли він розгорівся, вони злякалися і побігли. Ганна Іванівна Сабадош побачила це, покричала нам і ми цю пожежу погасили. Згоріла частина матраца і підлоги.

Не могу сказати, що у нашому житті з Йосипом Олексійовичем ніколи не було суперечок. Вони були. Але сьогодні я на них

дивлюсь, як на помилки тільки мої, про що я дуже шкодую.

Останні роки життя Йосипа Олексійовича буди дуже важкими. Він несподівано тяжко захворів. Будучи дуже хворим, він хотів закінчити свою останню роботу і закінчив. Я бачила, що він дуже стомлений, погано бачить, сили не має. І ми з ним вирішили поїхати до молодшої доньки Олі у Дніпропетровськ. Я думала, що він відпочине від роботи і стан його покращиться. Коли ми приїхали туди, звернулися до лікарів, його обстежили, почали лікувати. Поступово ставало все гірше і гірше. Тоді я надрукувала його останню роботу на комп’ютері. Але вона його не радувала, як раніше. Він не міг її читати, виправляти помилки. І ми повернулись додому в Ужгород.

Останні 2 роки Йосип Олексійович був постійно у важкому стані. Один із лікарів мені сказав: “Н. П., я не знаю, як йому допомогти”.

І так не стало надзвичайно хорошої людини, хорошего батька дітям, хорошего чоловіка для мене, надійного і вірного друга. Так закінчилось його життя. Для мене це величезна трагедія. Я ще більше захворіла. Молодша донька Оля забрала мене до себе. Незважаючи на те, що діти Оля, Володя, внучка Леся до мене ставляться уважно, розуміють мій стан, лікують, я відчуваю себе зовсім самотньою. Немає чоловіка, Йосипа Олексійовича, немає мети у житті. Залишилися тільки спогади про нього, про наше і його життя, які я дуже важко переносю. Кожна мить нашого спільного життя постійно переді мною, постійно перед очима. Я буду пам’ятати і думати про нього до останньої хвилини мого життя.